

Krzysztof Błoński

Uniwersytet Szczeciński
Wydział Nauk Ekonomicznych i Zarządzania
Katedra Marketingu
krzysztof.blonski@usz.edu.pl

ANALIZA WYBRANYCH ELEMENTÓW SUBIEKTYWNEJ I EGOCENTRYCZNEJ JAKOŚCI ŻYCIA

Streszczenie: Artykuł ma charakter badawczy, a jego celem jest charakterystyka wybranych subiektywnych i egocentrycznych wyznaczników jakości życia, analizowanej w kategoriach przestrzennych i czasowych. Artykuł przygotowano na podstawie wyników badań ankietowych. Odpowiedzi dotyczące subiektywnej jakości życia wskazują, że respondenci są w zdecydowanej większości zadowoleni z całokształtu swojego życia i to oni mają zasadniczy wpływ na jakość swojego życia. Przeprowadzona analiza skupień pozwoliła na wyodrębnienie trzech grup respondentów różniących się między sobą opinią na temat tego, kto powinien mieć porównywalną do badanych lub lepszą jakość życia (rodzina, znajomi, przyjaciele, wszyscy mieszkańcy). Kolejne analizy pozwoliły na stwierdzenie różnic w hierarchii wartości poszczególnych grup.

Słowa kluczowe: jakość życia, indeks jakości życia, system wartości.

JEL Classification: A14, D12.

Wprowadzenie

W badaniach społecznych procedura pomiaru obejmuje osiem etapów. Rozpoczyna się od określenia dziedziny, której ma dotyczyć konstrukt będący przedmiotem pomiaru, a dalej zebrania danych oraz oceny ich wiarygodności, aż do ustanowienia norm (tzn. wartości średnich i innych statystyk podsumowujących rozkład wyników). Określenie dziedziny konstrukt będzie oznaczało dokładne przedstawienie przedmiotu badania, np. jakości życia, która stanowiła zarówno przedmiot badań, jak i przedmiot rozważań w niniejszym artykule.

Duża ilość definicji jakości życia funkcjonujących w naukach społecznych przekłada się na próby ich grupowania. Przykładem takiego podejścia jest klasyfikacja zaproponowana przez T. Panka [2016, s. 14-20]. Dokonał on podziału definicji jakości życia na trzy grupy: podejście skandynawskie, podejście amerykańskie oraz podejście zintegrowane. Innym podziałem jest propozycja J. Trzebiatowskiego [2011, s. 26-29], który wyróżnia cztery grupy definicji: egzystencjalne, życiowe, lokujące jakość życia w kategorii potrzeb oraz wyróżniające obiektywny i subiektywny nurt jakości życia. Cechą wspólną obu klasyfikacji jest uwzględnienie subiektywnego podejścia do jakości życia. Według T. Borysa [2008] analiza różnych definicji tej kategorii pozwala na jej powiązanie z subiektywnym postrzeganiem własnego życia w ramach określonego systemu wartości i w określonych warunkach społecznych, gospodarczych oraz politycznych. Wyróżnione podejście jest przykładem jednej z siedmiu kolejnych typologii jakości życia [Borys, 2008, s. 126], gdzie punktem wyjścia jest definicja przedstawiająca jakość życia jako obraz życia człowieka oparty na określonym systemie wartości (systemie aksjologicznym), który należy traktować jako zbiorowy atrybut człowieka lub grupy ludzi w zależności od użytych narzędzi jego opisu. Przedstawiony obraz może być wyrażany subiektywnie lub obiektywnie, jednowymiarowo lub wielowymiarowo.

Jednym z zaprezentowanych wymiarów jest szerokość pola etycznego, uwzględniająca system wartości jako czynnik mający znaczenie dla postrzeganej jakości życia. Według T. Borysa [2008, s. 129] system wartości jednostki decyduje o sposobie oceny jakości życia przez odpowiedź na pytanie: komu, jakim obiektom przypisujemy kategorię jakości życia, a komu lub czemu ta kategoria nie może być przypisana. Decyduje o tym szerokość społecznie akceptowanego pola etycznego. Punktem odniesienia jest tutaj problem: kto ma prawo do jakości życia i na tej podstawie istnieje możliwość wyróżnienia egocentrycznej, a także antropocentrycznej jakości życia. Egocentryczna jakość życia definiowana jest na płaszczyźnie etycznej egocentryzmu indywidualnego i grupowego, jak również zakłada podmiotowość etyczną jedynie tej części społeczeństwa, z którą jednostka obecnie się utożsamia. Antropocentryczna jakość życia jest definiowana na płaszczyźnie szerszej niż egocentryczna i uznaje podmiotowość etyczną każdego człowieka, niezależnie od perspektywy czasowej czy miejsca.

Celem artykułu jest analiza wybranych elementów subiektywnej i egocentrycznej jakości życia na podstawie przeprowadzonych badań ankietowych.

1. Metodyka badania

Badanie z wykorzystaniem kwestionariusza ankiety zrealizowano w maju i czerwcu 2016 r. na reprezentatywnej przedmiotowo próbie 426 dorosłych mieszkańców powiatów województw zachodniopomorskiego i wielkopolskiego (czarnkowsko-trzcianecki, złotowski, drawski i walecki)¹. Głównym celem badania była analiza wpływu systemu wartości człowieka na postrzeganie przez niego jakości życia. Strukturę próby ustalono na podstawie danych z Banku Danych Lokalnych. Z uwagi na ograniczenia co do objętości artykułu, zaprezentowano w nim jedynie wybrane wyniki badań.

W pytaniach kwestionariusza ankiety wykorzystano skale do oceny warunków, życia zawodowego, życia osobistego, a także skale do oceny ogólnego zadowolenia z życia i wymienionych obszarów, przyjmując, że posiadają one jednostkę miary, czyli odległości między sąsiednimi pozycjami skal są sobie równe. Wymienione skale są skalami pięciostopniowym. W celu oszacowania rzetelności pomiaru użyto współczynnika α -Cronbacha, który jest jednym z najczęściej stosowanych narzędzi oceny homogeniczności skali. Wyznaczone wartości współczynnika są większe od 0,8, co oznacza, że skale charakteryzują się wysoką rzetelnością.

2. Subiektywna ocena jakości życia w badanych powiatach

Mieszkańcy badanych powiatów są w zdecydowanej większości usatysfakcjonowani z całości swojego życia. Blisko 1/4 badanych twierdzi, że jest z niego zadowolona, zaś 60% wskazuje na częściowe zadowolenie. Odsetek osób deklarujących brak zadowolenia z życia jest zdecydowanie mniejszy (10%). Średnia subiektywna ocena zadowolenia dla badanej populacji wyznaczona na podstawie wskazanych odpowiedzi wynosi 4,04 w skali pięciostopniowej. Równolegle wyznaczony współczynnik zmienności wynosi 17,03%, co wskazuje na brak zróżnicowania badanych w tym zakresie. Potwierdzeniem takiej sytuacji są również oceny dotyczące zadowolenia z życia osobistego, zawodowego i warunków życia. Porównywalny poziom widoczny jest w przypadku zadowolenia z życia osobistego (śr. 4,07; wz. 16,68%) oraz z zamieszkiwania w obecnym miejscu (śr. 4,04; wz. 16,58%). Niższy poziom zadowolenia można zaobserwować w przypadku zadowolenia z życia zawodowego. Jego średnia ocena wynosi 3,76 w skali pięciostopniowej (wz. 20,8%).

¹ W skład zespołu badawczego poza autorem weszły także: dr hab. prof. US Augustyna Burlita, dr hab. prof. US Jolanta Witek oraz prof. dr hab. Anna Dąbrowska (SGH).

Badane osoby zostały również poproszone o ocenę zadowolenia z różnych obszarów życia, jak i określenie ich istotności. Na tej podstawie wyznaczono wartość indeksu jakości życia². Średnia wartość oszacowanego indeksu wyniosła 77,68 (15,29%). Najwyższą wartość odnotowano w przypadku sub-indeksu mierzącego poziom zadowolenia z życia osobistego, który wyniósł 79,59 (15,98%). Niższą wartość miał sub-indeks mierzący poziom zadowolenia z warunków życia (75,76; 19,72%). Najmniej badani są zadowoleni z życia zawodowego. Wartość wyznaczonego sub-indeksu wyniosła w tym przypadku 74,72 (24,98%). Szczegółowy rozkład wartości indeksu jakości życia ze względu na płeć i wiek badanych przedstawia tab. 1.

Tabela 1. Średnie wartości indeksu jakości życia oraz tworzących go sub-indeksów

Wyszczególnienie	Indeks jakości życia		Sub-indeks mierzący poziom zadowolenia z warunków życia		Sub-indeks mierzący poziom zadowolenia z życia osobistego		Sub-indeks mierzący poziom zadowolenia z życia zawodowego	
	Wartość	Współ. zmienności	Wartość	Współ. zmienności	Wartość	Współ. zmienności	Wartość	Współ. zmienności
Kobieta	77,0	15,44	75,04	20,05	79,67	16,0	75,0	21,91
Mężczyzna	78,26	15,13	80,08	19,20	81,94	15,95	74,06	28,32
do 25 lat	73,08	15,66	76,41	22,0	77,33	14,82	72,94	30,4
26-35 lat	75,69	14,31	79,87	19,65	77,78	15,13	74,56	17,88
36-45 lat	78,71	16,19	74,67	20,34	82,5	17,30	76,69	21,83
46-55 lat	77,67	15,33	74,00	17,97	80,56	15,99	78,12	23,23
56-65 lat	80,04	11,87	80,98	18,51	81,5	13,02	81,03	13,5
66 lat i więcej	73,13	17,44	73,89	20,82	79,4	18,44	-	-

Źródło: Na podstawie wyników badań własnych.

3. Egocentryczna jakość życia – wyniki badań

Kolejnym obszarem badawczym było postrzeganie jakości życia w kategoriach przestrzennych i czasowych. 24% badanych uważa, że jakość ich życia zależy wyłącznie od nich samych. Natomiast blisko połowa respondentów dopuszcza niewielki (pewien) wpływ otoczenia na poziom jakości swojego życia. Znacznie mniejszy odsetek jest widoczny w przypadku deklaracji o istotnym wpływie własnego otoczenia na jakość życia. Twierdzi tak 22% badanych. Najmniejszy odsetek respondentów (5%) jest przekonany o istotnym wpływie losu lub przypadku na jakość ich życia.

² Indeks Jakości Życia mieszkańców (QLI – *Quality of Life Index*) jest narzędziem pomiaru subiektywnej jakości życia mieszkańców badanych powiatów. Jego budowa została oparta na metodyce CSI (*Customer Satisfaction Index*). Indeks jest miarą agregatową złożoną z trzech tzw. sub-indeksów (warunków życia, życia osobistego i życia zawodowego). Zarówno wartości indeksu QLI, jak i poszczególnych sub-indeksów unormowane zostały w przedziale (0-100). Wzrost wartości indeksu i sub-indeksów oznacza wyższy poziom subiektywnej jakości życia mieszkańców (Błoński i Jefmański, 2017).

Opisane podejście do jakości życia znajduje odzwierciedlenie w rozkładzie odpowiedzi na pytanie dotyczące dbania o własną jakość życia bez oglądania się na inne osoby. Ponad połowa badanych całkowicie zgadza się lub zgadza się z twierdzeniem o powinności dbania o jak najlepszą jakość życia bez oglądania się na inne osoby. Przeciwnego zdania jest prawie 1/3 badanych. Jednocześnie część respondentów deklaruje chęć zapewnienia takiej samej lub wyższej jakości życia osobom tworzącym bliższe i dalsze grupy odniesienia (tab. 2).

Tabela 2. Rozkład odpowiedzi na pytania dotyczące egocentrycznej jakości życia (w %)

Lp.	Wyszczególnienie	Zdecydowanie się zgadzam	Raczej się zgadzam	Ani się zgadzam, ani nie zgadzam	Raczej się nie zgadzam	Zdecydowanie się nie zgadzam
1.	Powinniśmy zrobić wszystko, aby zapewnić wysoką jakość życia przyszłym pokoleniom	36,3	41,7	11,8	6,6	3,3
2.	Powinniśmy dbać o jak najlepszą jakość swojego życia, bez oglądania się na inne osoby	23,3	30,9	17,2	17,3	11,1
3.	Taką samą jakość życia jak moja lub wyższą powinni mieć wszyscy członkowie mojej najbliższej rodziny	35,9	43,2	12,3	4,8	3,6
4.	Chciałbym, aby wszyscy moi znajomi, sąsiedzi, przyjaciele mieli porównywalną, dobrą jakość życia	29,1	46,4	14,6	5,7	3,9
5.	Chciałbym, aby wszyscy mieszkańcy mieli porównywalną dobrą jakość życia	25,4	47,1	15,8	7,2	4,3

Źródło: Na podstawie wyników badań własnych.

Badani w zdecydowanej większości podzielają opinie o konieczności zapewnienia wysokiej jakości życia również przyszłym pokoleniom. Takiego zdania jest 76%, zaś przeciwnego tylko co dziesiąty badany.

Efektom przeprowadzonej analizy skupień³ jest wyodrębnienie trzech grup respondentów, których charakterystykę przedstawia tab. 3. Jako zmienne grupujące wykorzystano przedstawione wyżej zmienne oraz wyznaczony indeks jakości życia. W dokonanym podziale największe znaczenie miały deklaracje dotyczące zakresu powszechności porównywalnej lub lepszej jakości życia. Najmniejsze znaczenie miały zaś deklaracje uczynienia wszystkiego, aby zapewnić wysoką jakość życia przyszłym pokoleniom oraz indeks jakości życia.

³ Ze względu na zmienne różnie skalowane wykorzystano procedurę dwustopniowego grupowania. Do oceny jakości wyodrębnionych segmentów wykorzystano miarę Silhouette [Rószkiewicz, 2011]. W analizowanej sytuacji wyniosła ona 0,3, co oznacza, że jakość wyodrębnionych grup jest poprawna.

Tabela 3. Charakterystyka wyodrębnionych na podstawie analizy skupień grup

Zmienne \ Grupa	1	2	3
Liczebność	122	191	113
Udział procentowy	28,6	44,8	26,5
Średnia wartość indeksu jakości życia	75,5	79,64	73,32
Powinniśmy zrobić wszystko, aby zapewnić wysoką jakość życia przyszłym pokoleniom	Zdecydowanie się zgadzam (68%)	Raczej się zgadzam (55,5%)	Raczej się zgadzam (42,5%)
Powinniśmy dbać o jak najlepszą jakość swojego życia, bez oglądania się na inne osoby	Zdecydowanie się zgadzam (32%)	Raczej się zgadzam (35,6%)	Raczej się zgadzam (29,2%)
Taką samą jakość życia jak moja lub wyższą powinni mieć wszyscy członkowie mojej najbliższej rodziny	Zdecydowanie się zgadzam (78,7%)	Raczej się zgadzam (67,5%)	Ani nie zgadzam się, ani zgadzam się (33,6%)
Chciałbym, aby wszyscy moi znajomi, sąsiedzi, przyjaciele mieli porównywalną, dobrą jakość życia	Zdecydowanie się zgadzam (91,8%)	Raczej się zgadzam (94,2%)	Ani nie zgadzam się, ani zgadzam się (55,8%)
Chciałbym, aby wszyscy mieszkańcy mieli porównywalną dobrą jakość życia	Zdecydowanie się zgadzam (89,3%)	Raczej się zgadzam (91,1%)	Ani nie zgadzam się, ani zgadzam się (55,8%)

Źródło: Na podstawie wyników badań własnych.

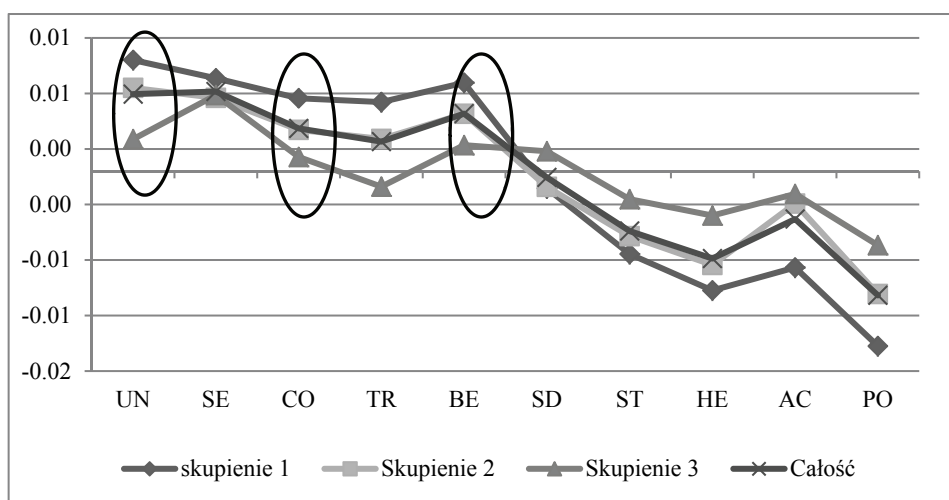
Pierwszą grupę tworzą respondenci mający wykrystalizowane poglądy na temat tego, kto powinien mieć porównywalną lub lepszą jakość życia. Tworzący tę grupę zaliczają do nich ludzi z bliższych i dalszych grup odniesienia, mimo uwidacznianej postawy koncentracji na sobie. Wartość indeksu jakości życia dla tej grupy zbliżona jest do wartości średniej (77,68). Drugą grupę tworzą badani, których cechą charakterystyczną jest częściowe zdecydowanie co do szerokiego zasięgu osób, którzy powinni mieć porównywalną lub lepszą jakość życia. W tej grupie też uwidaczniają się postawy dotyczące koncentracji na sobie. Indeks jakości życia dla tej grupy osób ma najwyższy poziom ze wszystkich trzech grup. Ostatnia, trzecia grupa jest w pewnym stopniu przekonana o konieczności zapewnienia przyszłym pokoleniom wysokiej jakości życia, ale również przekonana o konieczności zapewnienia sobie najlepszej jakości życia. Całkowity brak zdecydowania tej grupy uzewnętrznia się w przypadku deklaracji, komu należy się porównywalna lub lepsza jakość życia.

Należy zaznaczyć, że charakterystyka badanych ze względu na cechy demograficzne nie pozwala na dokładne wyjaśnianie postaw badanych z poszczególnych grup lub szczegółowy opis skupień. Dlatego próba wyjaśnienia opisanych powyżej postaw zostanie oparta o system wartości respondentów⁴. Wyniki

⁴ Pomiar systemu wartości badanych jednostki oparto na koncepcji S. Shwartz, która zakłada istnienie 10 wartości, które da się uporządkować według ich treści tak, aby kategorie wartości tworzyły spójny system, powiązany relacjami treściwego podobieństwa i niepodobieństwa oraz zgodności i konfliktu motywów, do których to motywów treści te się odnoszą [Brzozowski,

badania wskazują, że najważniejsze są dla nich wartości wspólne, tj. bezpieczeństwo (0,76) i uniwersalizm (0,71). Na dalszym miejscu znajdują się wartości opisywane jako grupowe. Zalicza się do nich: życzliwość (0,64), przystosowanie (0,48) oraz tradycję (0,36). Na samym końcu hierarchii znajduje się grupa wartości określanych jako indywidualne. Są to: kierowanie sobą (-0,05), osiągnięcia (-0,43), stymulacja (-0,54), hedonizm (-0,79) oraz władza (-1,12).

W przypadku wyodrębnionych grup można zauważyć różnice w deklarowanym systemie wartości (rys. 1). Do wyjaśnienia opisanych postaw możliwe jest wykorzystanie wybranych wartości wspólnych i grupowych, takich jak: uniwersalizm, życzliwość oraz przystosowanie.

gdzie: Bezpieczeństwo – SE, Przystosowanie – CO, Tradycja – TR, Życzliwość – BE, Uniwersalizm – UN, Kierowanie sobą – SD, Stymulacja – ST, Hedonizm – HE, Osiągnięcia – AC, Władza – PO.

Rys. 1. System wartości badanych w poszczególnych grupach wyodrębnionych na podstawie analizy skupień

Źródło: Na podstawie wyników badań własnych.

Przystosowanie jako typ wartości wiąże się z ograniczeniem własnych działań, skłonności i impulsów, które wytrącają innych z równowagi bądź im szkoda i które naruszają powszechne oczekiwania czy normy społeczne. Kolejna

2007, s. 9]. Pomiar wyznawanych wartości odbywał się na podstawie specjalnie skonstruowanej skali składającej się z 21 stwierdzeń. W dalszej kolejności odpowiedzi zostały pogrupowane na zbiory odpowiadające podstawowym wartościom zaproponowanych przez S. Schwartz [1992, 2005].

wartość – życzliwość – wynika natomiast z potrzeby pozytywnych interakcji z innymi ludźmi i polega na trosce o codzienne dobro osób bliskich. Ostatnia wskazana wartość – uniwersalizm – motywuje ludzi do tolerancji, rozumienia i zabiegania o pomyślność wszystkich ludzi i do troski o naturę [Brzozowski, 2007, s. 58-61].

Wymienione wartości mają w pierwszej grupie najwyższy poziom (uniwersalizm – 1,0; przystosowanie – 0,66; życzliwość – 0,8). Jak podkreślono w powyższym opisie, są to osoby mające wykrystalizowane poglądy i uznające, że porównywalną lub lepszą jakość życia powinny mieć wszystkie osoby z ich otoczenia. Najniższe wartości można za to zauważyć w grupie trzeciej, w której poziom wskaźników uniwersalizmu, przystosowania oraz życzliwości jest niższy od wartości zaobserwowanych dla wszystkich badanych i wynosi odpowiednio: 0,29, 0,13 i 0,23. W tej grupie zaobserwowano natomiast całkowity brak zdecydowania w zasięgu porównywalnej lub lepszej jakości życia. Ostatnia wyodrębniona grupa charakteryzuje się wskaźnikami wymienionych wartości zbliżonymi do wartości uzyskanych dla całej badanej zbiorowości (uniwersalizm – 0,75; przystosowanie – 0,37; życzliwość – 0,52).

Podsumowanie

Mieszkańcy badanych powiatów są w zdecydowanej większości zadowoleni ze swojego życia. Potwierdzeniem takiej sytuacji są również oceny dotyczące zadowolenia z życia osobistego, zawodowego i warunków życia, jak i oszacowanych na ich podstawie indeksów jakości życia.

Respondenci uważają, że przede wszystkim oni sami mają zasadniczy wpływ na jakość swojego życia. Wynikiem przeprowadzonej analizy skupień jest wyodrębnienie trzech grup respondentów różniących się między sobą w kwestii: kto powinien mieć porównywalną do badanych lub lepszą jakość życia (rodzina, znajomi, przyjaciele, wszyscy mieszkańcy). Kolejne analizy pozwoliły na stwierdzenie różnic w hierarchii wartości poszczególnych grup. W grupie, gdzie respondenci opowiadali się za porównywalną lub lepszą jakością życia dla wszystkich otaczających ich ludzi, wskaźniki wartości wspólnych i grupowych należały do najwyższych, natomiast w grupie osób, gdzie poziom przekonania w tej kwestii nie był tak jednoznaczny, odpowiednie wartości wskaźników były niższe.

Literatura

- Błoński K., Jefmański B. (2017), *Metodyka badań jakości życia mieszkańców powiatu waleckiego* [w:] K. Błoński, A. Burlita, J. Witek (red.), *Pomiar jakości życia na poziomie lokalnym (na przykładzie Powiatu Waleckiego)*, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego, Szczecin, s. 45-52.
- Borys T. (2008), *Propozycja siedmiu typologii jakości życia*, „Prace Naukowe Akademii Ekonomicznej we Wrocławiu”, nr 22.
- Brzozowski P. (2007), *Wzorcową hierarchia wartości: polska, europejska czy uniwersalna? Psychologiczne badania empiryczne*, Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, Lublin.
- Panek T. (2016), *Jakość życia. Od koncepcji do pomiaru*, Oficyna Wydawnicza Szkoła Główna Handlowa w Warszawie, Warszawa.
- Rószkiewicz M. (2011), *Analiza klienta*, SPSS Polska, Kraków.
- Schwartz S.H. (1992), *Universals in the Content and Structure of Values: Theory and Empirical Tests in 20 Countries* [w:] M. Zanna (ed.), *Advances in Experimental Social Psychology*, Academic Press, New York, s. 1-65.
- Schwartz S.H. (2005), *Basic Human Values: Their Content and Structure Across Countries* [w:] A. Tamayo, J.B. Porto (eds.), *Valores e comportamento nas organizações [Values and Behavior in organizations]*, Vozes, Petrópolis, Brazil, s. 21-55.
- Trzebiatowski J. (2011), *Jakość życia w perspektywie nauk społecznych i medycznych – systematyzacja ujęć definicyjnych*, „Hygeia Public Health”, t. 46(1).

ANALYSIS OF SELECTED ELEMENTS OF SUBJECTIVE AND EGOCENTRIC QUALITY OF LIFE

Summary: The article is of a research nature and its main purpose is to characterize selected subjective and egocentric determinants of quality of life analyzed both from the point of view of overall satisfaction of life as well as the various perception of quality of life in spatial and temporal terms. The article is based on the results of a survey. Responses concerning subjective quality of life indicate that the residents of the studied regions are in their vast majority satisfied with the whole of their lives. The respondents believe that they themselves have a major impact on the quality of their lives. The conducted cluster analysis allowed for distinguishing of three groups of respondents who differed in their opinion on who should have a quality of life comparable or better than that of the respondents (family, friends, friends, all residents). Subsequent analyzes allowed to identify differences in the hierarchy of values of particular groups.

Keywords: quality of life, quality of life index, system of values.